

решти типів адміністративно-територіальних одиниць досліджуваного регіону значення середнього коефіцієнта ризику є дещо нижчими й відповідають середнім рівням імовірності настання ризику.

Висновок

Таким чином, здійснення кластерного аналізу дозволяє виокремити групи адміністративно-територіальних одиниць регіону, у межах яких формуються ризики демографічних утрат, найбільш загрозливі для демосоціальної сфери регіону. Виділення якісно однорідних груп територій на основі результатів кластерного аналізу дає можливість розробляти ефективні, диференційовані програми з управління демосоціальним розвитком територій, які б ураховували специфічні особливості формування ризиків демографічних утрат у їх межах, що, у свою чергу, дозволить мінімізувати негативні прояви ризиків демографічних утрат або й запобігти їм.

Зазначимо, що в процесі кластерного управління демосоціальним розвитком регіону поступово відбувається зниження ролі адміністративних чинників і посилення ролі економічних. Вплив регіональних органів влади визначальний тільки на перших етапах формування кластерів й обумовлений цілями регіонального розвитку. Згодом вплив регіональних чинників послаблюється, а їхня роль зводиться до управлінської підтримки найважливіших кластерів. Головну роль починають відігравати закони економіки, які активізують запровадження на практиці найбільш ефективних програм демосоціального розвитку. До того ж результати кластерного аналізу ризиків демографічних утрат можуть стати основою для конструктивного діалогу між

усіма суб'єктами демосоціальної сфери з метою розробки системи заходів щодо мінімізації негативного прояву таких ризиків і навіть запобігання їм.

Отже, концепція кластерного управління регіональними ризиками демографічних утрат покликана сприяти соціальному й економічному розвитку регіонів, що, у свою чергу, сприятиме зростанню не тільки окремих регіонів, але й держави в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Королюк Ю. Г. Кластерний підхід як складова регіонального управління / Ю. Г. Королюк [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=110>.
2. Паламарчук М. Про економіко-географічні закони / М. Паламарчук, М. Пістун, О. Шаблій // Економічна географія. - К. : Вища школа, 1980. - С. 16-26.
3. Єлейко В. І. Основи економетрії / В. І. Єлейко. - Львів : Марка Лтд, 1995. - 192 с.
4. Шаблій О. І. Математичні методи і моделі в соціально-економічній географії / О. І. Шаблій. - Львів : Світ, 1994. - 304 с.
5. Блудова С. Н. Региональные кластеры как способ управления внешнеэкономическим комплексом региона / С. Н. Блудова // Вестник СевКавГТУ. - 2004. - № 2 (13). - С. 142-148. - (серия "Экономика").
6. Хасанов Р. Х. Синергетический эффект кластера / Р. Х. Хасанов // Проблемы современной экономики. - 2009. - № 3. - С. 284-289.
7. Головне управління статистики у Львівській області. Офіційний веб-сервер [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://stat.lviv.ua>.

© Ю. Феленчак

УДК 338.242

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ГАЗОРОЗПОДІЛЬЧИХ ПІДПРИЄМСТВ МІСТА

СЕРГІЙ ФІЛІПОВ,

начальник виробничо-експлуатаційного відділу ВАТ "Донецькміськгаз"

У статті узагальнені проблеми управління експлуатаційним потенціалом газорозподільчих підприємств міста, визначено причини їх виникнення та запропоновано шляхи вирішення. Визначено коло завдань держави, які мають бути вирішені, щоб експлуатація газорозподільчих мереж у місті була більш ефективною та економічно доцільною.

Ключові слова: газорозподільчі підприємства, Донецьк.

Постановка проблеми. Важливу роль у функціонуванні системи життєдіяльності й соціально-економічного розвитку міст відіграє газове господарство, зокрема газопостачальні підприємства, які здійснюють газопостачання об'єктів промислового, комунального й побутового призначення, а також населення природним газом і забезпечують своєчасну локалізацію та ліквідацію можливих аварійних ситуацій.

Сьогодні газопостачальні підприємства зіштовхуються з рядом проблем, що серйозно впливають на їх функціонування й розвиток. Ці проблеми обумовлені як нестабільністю й високою мінливістю зовнішнього економічного середовища (недосконалістю законодавчої бази, неефективністю тарифної політики, неврегульованістю стосунків із постачальниками й споживачами, органами державного й місцевого само-

врядування), так і виробничо-експлуатаційними особливостями підприємства (високою протяжністю газових мереж, що знаходяться в незадовільному стані, високим рівнем небезпеки процесу газопостачання й значними витратами газу при його транспортуванні). Вирішення проблем виробничо-експлуатаційного характеру багато в чому залежить від стану й ефективного використання його виробничо-експлуатаційного потенціалу, що обумовлює актуальність статті.

Стан дослідження проблеми. У дослідженні проблем функціонування й розвитку підприємств міста, включаючи тепло-, водо-, електро-, газопостачальні підприємства, фахівці значне місце відводять питанням ефективного використання економічного потенціалу і його складових, включаючи як виробничий, так й експлуатаційний потенціал [1-5]. Підкреслює-

ся, що однією з основних характеристик будь-якого виробничого об'єкта є його експлуатаційний потенціал і від його рівня безпосередньо залежить термін служби об'єкта, його ремонтоздатність і продуктивність. Підвищення експлуатаційного потенціалу досягається якісним управлінням.

Указані обставини визначили **мету** дослідження, яка полягає у виявленні проблем управління експлуатаційним потенціалом газорозподільчих підприємств і розробці рекомендацій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Газорозподільчі підприємства - це підприємства, які отримують природний газ від постачальників через підприємства магістральних газопроводів і транспортують його кінцевим споживачам (рис. 1).

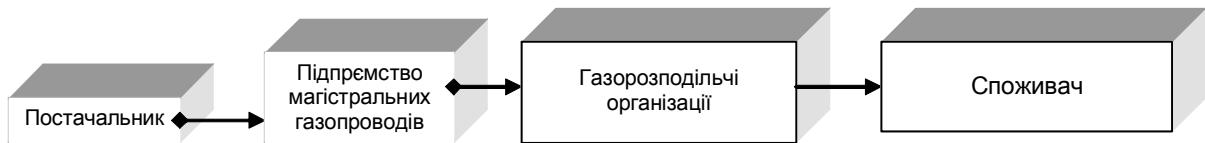

Рис. 1. Схема руху природного газу від постачальника до споживача.

Основним виробничим об'єктом цих підприємств є газові мережі, якими транспортується природний газ споживачам.

Газові мережі знаходяться на балансі різних власників, найчастіше - на балансі самих споживачів, які й були замовниками їх будівництва. Деякі споживачі після закінчення будівництва передають мережі на баланс

іншим власникам, наприклад, у комунальну або державну власність. Транспортування й постачання природного газу здійснюється газорозподільчими організаціями по газових мережах (рис. 2). Усі газопроводи й споруди на них, прийняті в експлуатацію, мають бути під систематичним наглядом, піддаватися перевіркам технічного стану, поточним і капітальним ремонтам.

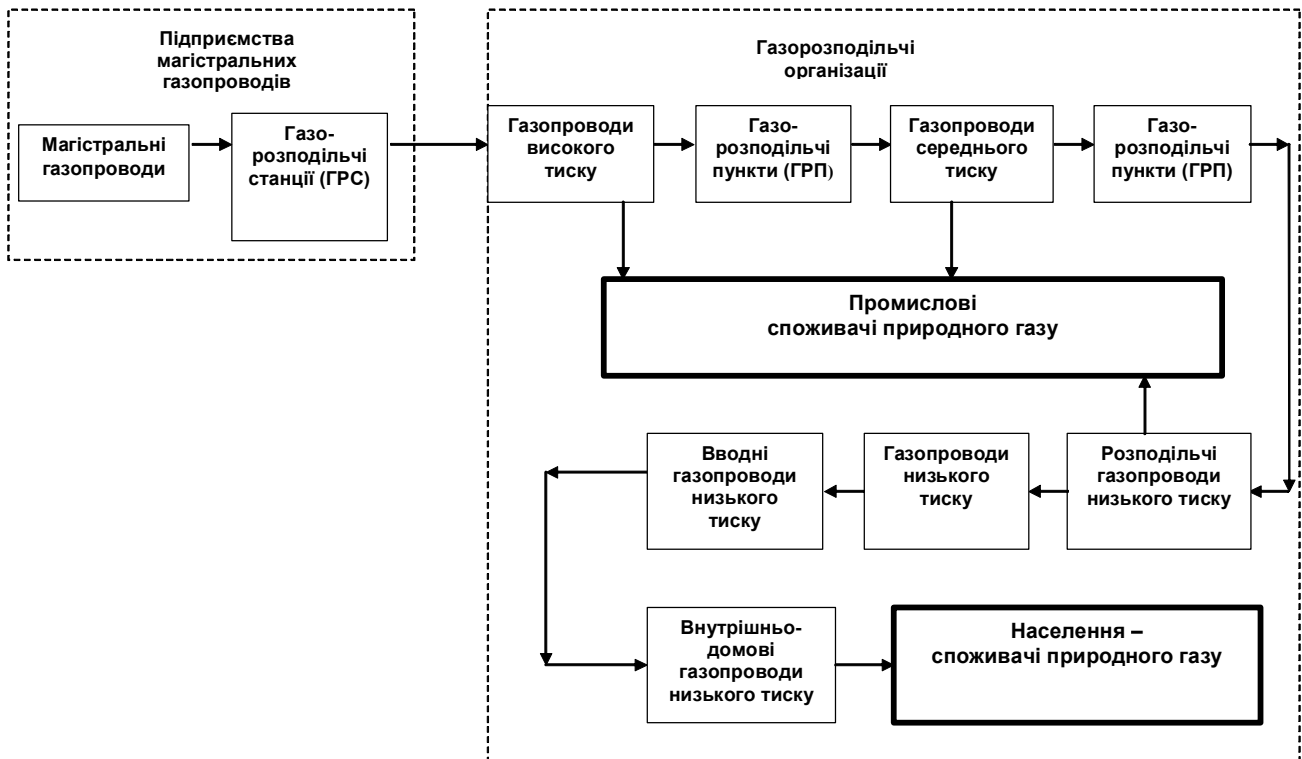

Рис. 2. Схема розподілу природного газу.

Експлуатація газових мереж проводиться газорозподільчими підприємствами. Ремонтні роботи можуть проводитися як газорозподільчими підприємствами, так і іншими спеціалізованими підприємствами.

Усі газові мережі можна розділити на два типи: мережі з відшкодуванням експлуатаційних витрат газорозподільчим організаціям і мережі без відшкодування експлуатаційних витрат газорозподільчим організаціям.

Основним власником є НАК "Нафтогаз України", яка передає права управління майном газорозподільчим підприємствам за договорами користування. Цими договорами визначається порядок утримання мереж, використання амортизаційних відрахувань для оновлення й реконструкції державного майна з метою його підтримки в робочому й безпечному стані.

Наприкінці кожного року газорозподільчими підприємствами складається план оновлення й реконструкції державного майна на подальший календарний рік із вказівкою об'єктів, характеру й кошторисної вартості робіт. Цей план передається в НАК "Нафтогаз України" на узгодження. Щоквартально в НАК "Нафтогаз України" подається звіт про виконання плану. Якщо план не виконується або виконується не в повному обсязі, договором передбачені штрафні санкції для експлуатаційних підприємств. Витрати на оновлення, капітальні ремонти, реконструкції відносяться на залишкову вартість газопроводів з метою збільшення цієї вартості, а відповідно, і на збільшення амортизаційних відрахувань.

Витрати на технічне обслуговування мереж, які передаються газотранспортним підприємствам згідно з договорами користування, входять у розрахунок тарифу транспортування природного газу, і таким чином компенсуються експлуатаційні витрати цих підприємств.

Ще одним власником є самі газорозподільчі підприємства. Так, після приватизації й створення ВАТ "Донецькміськгаз" у 1994 році підприємство приймало на баланс мережі, побудовані за рахунок коштів приватних осіб за рішенням сесії міської ради. З 2009 року газопроводи й споруди на них приймаються на підставі договорів дарування. Витрати на експлуатацію цих мереж включені в тариф транспортування природного газу. Також до складу власного майна газорозподільчих підприємств входять мережі, які були побудовані за рахунок власного прибутку.

Мережі, побудовані за рахунок коштів самих споживачів, в основному залишаються на їх балансі. Споживачі укладають договори на технічне обслуговування систем газопостачання з газорозподільчими підприємствами й оплачують ці послуги. Це можуть бути як юридичні особи, так і фізичні.

Основною проблемою управління експлуатаційним потенціалом цих мереж є відсутність нормативної бази на отримання дозволу на підключення в ці мережі (розрахунок пайової участі), а також їх передача іншим власникам при зміні власників газифікованих будівель.

Усі витрати з обслуговування, дрібного ремонту та інших робіт при виконанні планового технічного обслуговування внутрішньобудинкових систем газопостачання житлових будинків, а також демонтаж, монтаж, транспортування й ремонт побутових газових лічильників, пов'язані з їх перевіркою, входять у розрахунок тарифу [6, 7]. У цій схемі є декілька проблем. На ринку України продається близько 50 найменувань різних побутових лічильників газу як вітчизняного виробництва, так й імпортного. А ремонт усіх лічильників пов'язаний із перевіркою, яка має виконуватися газотранспортними підприємствами, тобто необхідно мати ремонтну базу для всіх типів лічильників.

Згідно з нормативними документами, працівники газотранспортних підприємств зобов'язані потрапити в квартири, у яких встановлені газові прилади з відве-

денням продуктів згорання в димар, один раз на рік, а в квартири, обладнані тільки газовими плитами, один раз на 3 роки.

Газові мережі багатопверхових житлових будинків входять до складу вартості цих будинків і знаходяться на балансі управління житлового господарства міської ради. Проте на утримання цих мереж і на їх капітальний ремонт у тарифі на житлово-комунальні послуги не передбачено фінансування, у зв'язку з тим, що газопроводи не виділені з вартості будинку й не мають окремих інвентарних номерів.

Із розвитком житлового господарства почали розвиватися житлові кооперативи (ЖБК) й об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Їм передаються на баланс будинки разом із газопроводами, проте немає методики нарахування амортизації й акумуляції коштів на ремонти й заміни мереж, тобто до сьогодні не створено відповідної нормативної бази.

У зв'язку з постійним розвитком міст за рахунок коштів міських, обласних або субвенцій із державного бюджетів повсюдно будуються газопроводи для розвитку інженерної інфраструктури або для реконструкції існуючих мереж. Фінансування проводиться через управління капітального будівництва або районні ради.

Для управління цими мережами в м. Донецьку при міській раді створено Комерційне комунальне підприємство "Міські комунальні ресурси", якому після закінчення будівництва на підставі рішення сесії міської ради передаються мережі газопостачання. Також міською радою проводиться пайове фінансування будівництва газопроводів. Кошти виділяються споживчим кооперативам у частках 30:70, 40:60, 50:50. Після закінчення будівництва мережі передаються ККП "Міські комунальні ресурси". Окрім цього, до ККП передаються мережі, які побудовані за рахунок приватних осіб і споживчих кооперативів.

У бюджеті ККП "Міські комунальні ресурси" не закладені витрати на відшкодування експлуатаційних витрат газорозподільчим підприємствам і витрат на капітальні ремонти чи заміни цих газопроводів. Зараз Донецька міська рада звернулася в Мінпаливенерго України для отримання дозволу на передачу мереж із комунальної власності в державну з подальшою передачею їх в управління ВАТ "Донецькміськгаз", яке зараз експлуатує їх без відшкодування витрат.

За наслідками інвентаризацій були виявлені мережі, побудовані за рахунок коштів міського або районних бюджетів до створення ККП "Міські комунальні ресурси". Ці мережі не мають інвентарних номерів, на них не проводиться нарахування амортизації. З 2009 року ведеться робота з міською радою щодо відновлення в облік даних мереж із подальшою передачею їх ККП "Міські комунальні ресурси". Так само при проведенні інвентаризації були виявлені мережі, побудовані до 1994 року, що були на балансі Фонду держмайна, проте з невідомих причин вони не були поставлені на державний облік, а відповідно, їх немає в договорі користування й на них не відшкодовуються експлуатаційні витрати. ВАТ "Донецькміськгаз" неодноразово зверталось до Мінпаливенерго України і НАК "Нафтогаз України" про постановку на облік цих мереж, але й досі рішення із цього питання немає.

У табл. 1 представлена структура розподільчих газових мереж м. Донецька на 1.01.2010 р.

Таблиця 1. - Структура розподільчих газових мереж м. Донецька на 1.01.2010 р.

№ п/п	Власник	Протяжність, км	%
1. Мережі з відшкодуванням експлуатаційних витрат газорозподільним організаціям			
1.1.	НАК «Нафтогаз України»	1319,33	59,1
1.2.	ВАТ «Донецькміськгаз»	234,57	10,5
1.3.	Обслуговуються за договорами з власниками (юр. і фіз. особи, окрім міської ради)	346,68	15,5
	Разом	1900,58	85,1
2. Мережі без відшкодування експлуатаційних витрат газорозподільчим організаціям			
2.1.	ККП Донецької міської ради «Міські комунальні ресурси» (обслуговуються за договорами)	148,03	6,6
2.2.	Донецька міська рада (УКС) у стадії передачі в ККП Донецької міської ради «Міські комунальні ресурси»	133,61	6
2.3.	Не увійшли до інвентаризації Фонду держмайна	31,54	1,4
2.4.	У стадії передачі ВАТ «Донецькміськгаз»	6,1	0,3
2.5.	Донецький завод хімреактивів (у стадії банкрутизації)	2	0,1
2.6.	У стадії укладення договорів	11	0,5
	Разом	332,28	14,9
	РАЗОМ	2232,86	100

Із табл. 1 бачимо, що за експлуатацію 14,9 % газопроводів немає компенсації експлуатаційних витрат газопостачальних підприємств.

Одним із методів підвищення використання виробничого потенціалу є відшкодування експлуатаційних витрат газопостачальним підприємствам. Так, при експлуатації 346,68 км газопроводів за договорами з власниками за підсумками першого півріччя 2010 року по ВАТ "Донецькміськгаз" відшкодування витрат склали 1463 тис. грн і зараз без відшкодування витрат знаходиться 332 км газопроводів.

Ураховуючи вищевикладене, можна зробити такі **ВИСНОВКИ**.

Вирішення основних проблем газопостачальних організацій можливе тільки при виконанні таких умов на державному рівні:

- зміна чинного законодавства в частині врегулювання питань власності на газові мережі, розподіл відповідальності за їх стан та експлуатацію;
- віддзеркалення в тарифах транспортування й постачання природного газу відшкодування витрат на експлуатацію й ремонти газових мереж, а також приведення розмірів цих відшкодувань до реальних, ураховуючи зношеність газопроводів і споруд на них;
- визначення джерел фінансування на експлуатацію, ремонти й заміни газових мереж.

Подальших досліджень потребують питання розробки організаційно-економічних підходів до змісту й модернізації виробничо-експлуатаційного потенціалу газопостачального підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лапін Е. В. Економічний потенціал підприємства : [монографія] / Е. В. Лапін. - Суми : ІТД "Університетська книга", 2002. - 310 с.

2. Карпенко Е. А. Потенциал производственной системы: сущность, методика оценки, процесс актуализации : [монография] / Е. А. Карпенко. - Гомель : Гомельский гос. техн. ун-т им. П. О. Сухого, 2003. - 377 с.

3. Лукьянченко А. А. Градообслуживающая коммунальная сфера: теория и практика обеспечения устойчивого развития : [монография] / А. А. Лукьянченко ; НАН Украины. Ин-т экономика-правовых исследований. - Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2007. - 209 с.

4. Буряк П. И. Основы экономики крупного города / П. И. Буряк. - М. : Экономика, 2009. - 647 с.

5. Боярко А. В. Научные основы развития системы услуг газоснабжения населения региона в современных условиях / А. В. Боярко. - М. : Изд-во МГУ сервиса, 2004. - 128 с.

6. "Положення про технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем газопостачання житлових будинків, громадських будівель, підприємств побутового та комунального призначення", затверджене Наказом ДАХК "Укргаз" № 35 від 30.07.97 р., зареєстрованого у Мін'юсті 02.10.1997 р. № 451/2255 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0451-97>.

7. "Типовий договір про надання послуг з газопостачання", затверджено Постановою КМУ від 05.07.2006 р. № 938 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=938-2006-%EF>.

8. НПАОП 0.00-1.20-98 "Правила безпеки систем газопостачання України" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dnop.com.ua/dnaop/act3630.html>.

© С. Філіпов